

گفت‌وگو با دکتر سید محمد دلبری

مؤلفان کتاب‌های دینی فضای تفکر و تعقل را در مخاطب ایجاد کنند

اکرم سادات موسوی

خلیل بودن و صاحب قلب سلیم بودن. ممکن است بپرسید چرا در قرآن این قدر از این شخصیت صحبت می‌شود؟ باید گفت در جامعه‌ای که قرآن نازل شد چهار گروه زندگی می‌کردند مسیحی، یهودی، مشرک و حنیف. همه این مذاهب حضرت ابراهیم را از آن خود می‌دانستند، ولی قرآن می‌فرماید: «ما کان ابراهیم یهودیا و لا نصرانیا و لکن کان حنیفا مسلما و ما کان من المشرکین»

سید محمد دلبری، دارای مدرک دکترای الهیات در رشته علوم قرآن و حدیث، رئیس گروه قرآن و معارف دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی و همچنین از مؤلفین کتاب‌های دین و زندگی است. به بهانه قرار گرفتن کتاب ایشان «تحلیل دعوت حضرت ابراهیم(ع) در قرآن کریم، با رویکردی تربیتی» در بین نامزدهای گروه داوری مفاهیم و معارف قرآن کریم جشنواره دوازدهم گفت‌وگویی با وی داریم که می‌خوانید.

جواب: با تشکر از اینکه وقت خود را در اختیار ما گذاشتید لطفاً بفرمایید اگر کتاب خودتان را ارزیابی کنید چه امتیازی به آن می‌دهید؟

من هرگز نمی‌توانم کتاب خودم را بی‌طرفانه ارزیابی کنم چون حدود یک سال و نیم روی آن پژوهش کرده‌ام و به خاطر همین یک احساس عاطفی با کتابم دارم؛ با این حال، فکر کنم از نظر ارتباط با برنامه درسی امتیاز زیادی نتوان به آن داد. چون ارتباط دقیقی با برنامه درسی ندارد؛ ولی در مورد خلاصه بودن کتاب، من تاکنون هیچ اثری ندیده‌ام که در آن به داستان حضرت ابراهیم از بعد تربیتی نگاه شده باشد؛ پس به این شاخص می‌توانم امتیاز کامل بدهم. البته کتاب فاقد تصویر است و به نظرم به تصویر هم نیاز ندارد، اما امتیاز به‌روز بودن مطالب را کسب می‌کند.

جواب: به چه دلیل شما دعوت حضرت ابراهیم را به عنوان الگوی تربیتی انتخاب کردید؟

قرآن کریم به هنگام معرفی الگوهای تربیتی صراحتاً از دو شخصیت بزرگوار به عنوان اسوه نام می‌برد، حضرت رسول اکرم(ص) و حضرت ابراهیم(ع)، حالا این پرسش مطرح می‌شود که چرا این دو پیامبر برگزیده شده‌اند؟ در کتاب نیز ذکر کرده‌ام نام حضرت ابراهیم(ع) ۶۹ بار در قرآن آمده است، که در آن‌ها خداوند ۱۸ صفت ایشان را برمی‌شمارد که بعضی از این اوصاف فقط اختصاص به خود حضرت ابراهیم دارد مانند حنیف بودن،

جواب: شما در کتابتان، داستان حضرت ابراهیم را به جز قرآن از دو کتاب مقدس تورات و انجیل نیز گرفته‌اید. چه تفاوتی در این نقل‌قول‌ها دیدید؟

بله من فقط تکیه بر قرآن نکرده‌ام بلکه جایگاه حضرت ابراهیم را در دو کتاب مقدس دیگر هم بررسی کرده‌ام. می‌خواستم بدانم آیا نگاه تورات و انجیل هم به ابراهیم همین گونه است؟ که دیدم یکی از تفاوت‌های قرآن با دو کتاب مقدس دیگر نوع نگاهشان در بیان داستان است. به نظر من نگاه قرآن فقط تربیتی است اما در آن دو کتاب نگاه صرفاً تاریخی است، نه نگاه پیامبرانه و هدایتگرانه. این دو کتاب حتی در داستان لوط فقط به بیان رابطه نسبی لوط با ابراهیم می‌پردازند و بحث ایمان در آن جایگاهی ندارد. حتی حضرت ابراهیم به عنوان پیامبر صاحب دعوت مطرح نمی‌شود. به‌طور مثال نتیجه داستان کشتن پرندگان به امر خداوند توسط حضرت ابراهیم و دوباره زنده شدن آن‌ها، در قرآن، معاد است، ولی در تورات، خداوند به ابراهیم وعده سرزمینی را می‌دهد و برای اطمینان پیدا کردن او موضوع کشتن پرندگان را مطرح می‌سازد.

جواب: نظر شخص شما راجع به فرایند تربیتی چگونه است؟
فرایند تربیت با مربی است ولی در نهایت این اراده مربی است

به ائمه ما شخصیتی افسانه‌ای یا خیالی می‌دهد مورد تأیید نیست، تخیل قابل قبول است ولی نباید هدف را خراب کنند.

❓ چه شد کتابتان را برای چاپ به انتشارات دانشگاه امام صادق (ع) سپردید؟

این کتاب، پایان‌نامه من در دانشگاه امام صادق (ع) بود. سالانه ده‌ها پایان‌نامه به این دانشگاه تحویل داده می‌شود که فقط تعداد اندکی از آن‌ها منتشر می‌شود که این جزو همان‌هاست. تصمیم‌گیری برای چاپ به عهده شورای بررسی پایان‌نامه‌هاست و این شورا رأی تصمیم به چاپ این کتاب گرفت.

❓ به نظر شما انتقال ارجاعات (حتی آیه‌ها) به آخر کتاب و همچنین ریز بودن اندازه قلم ضعف این اثر نیست؟

در دانشگاه امام صادق (ع) تصمیم‌گیری درباره ساختار کتاب‌ها توسط همین شورا تعیین می‌شود و در مورد ارجاعات هم استدلالشان این است که این کار موجب می‌شود بین مطالب کتاب فاصله نیفتد و مضمون به‌طور منسجم باقی بماند.

❓ برای بهتر شدن کیفیت کتاب‌های دینی چه اقدام راهبردی انجام داده‌اید؟

با بعضی از ناشران به گفت‌وگو نشسته‌ایم، و برنامه درسی را برایشان تبیین و به آن‌ها نیازهای خود را هم اعلام کرده‌ایم. آن‌ها باید در حین تألیف با ما تعامل داشته باشند تا بتوانند کتاب کمک‌درسی و کمک‌آموزشی مورد نیاز ما را تولید کنند. البته تا به حال اندکی از ناشران برنامه درسی را در نظر گرفته‌اند، ولی ما امیدواریم با این تعاملات، خلأهای موجود رفع شود.

❓ به‌عنوان سخن آخر، توصیه شما به مؤلفان کتاب‌های دینی چیست؟

مهم‌ترین نکته این است که مؤلفان مخاطب را از حیث توجه به نیازها، زبان و ادبیات و ویژگی‌های او در نظر بگیرند، و همچنین برنامه درسی را مدنظر قرار دهند، دیگر اینکه فضای تفکر و تعقل را در مخاطب ایجاد کنند. همچنین از منابع معتبر استفاده کنند و در نهایت اینکه اگر برای کودک می‌نویسند دائماً با یک یا چند کودک تعامل داشته باشند. برای کودک بخوانند، تصویرها را به او نشان دهند و از خودش نظرخواهی کنند.

که باید فعال شود. خداوند هم می‌فرماید: ای پیامبر تو نمی‌توانی هر کسی را که دوست داری هدایت کنی (۵۶-قصص) یعنی تا فرد خودش نخواهد، فرایند هدایت اتفاق نمی‌افتد. البته ما باید تلاش کنیم این فرایند ایجاد شود. تربیت محصول فرد نیست. آنچه که در جامعه می‌بینیم به‌عنوان افرادی که تربیت شده‌اند تنها نه محصول پدر است نه مادر نه رسانه، بلکه محصول تمام بخش‌های جامعه است. هر بخشی باید وظایفش را به خوبی انجام دهد، وگرنه فردی کاریکاتوری یا چند شخصیتی تربیت خواهیم کرد که در محیط‌های مختلف رفتارهای متفاوت از خود نشان می‌دهد. یا اینکه به بعضی مسائل دینی حساس می‌شود و به بعضی نه. البته در تربیت کودک ما چیزی ایجاد نمی‌کنیم، چون بحث خدا و رفتارهای نیک جزو فطرت است. ما فقط تثبیت می‌کنیم یا حداقل سعی می‌کنیم این سرشت نیک در مجموعه‌ای از حجاب‌ها قرار نگیرد.

❓ شما جزو ارزیابان دقیق و تقریباً سخت‌گیر ما در حوزه کتاب‌های دینی هستید. این حساسیت شما به چه دلیل است؟

نگاه سازمانی من به کتاب‌هایی که مورد ارزیابی قرار می‌دهم به این صورت است که معتقدم باید کتابی معرفی شود که دانش‌آموز حداقل از نظر صحیح بودن مطالب به آن اطمینان کند. برای نمونه مدتی قبل کتابی برای ارزیابی به من سپرده شد که داستان بسیار خوبی داشت ولی از امام حسین (ع) شخصیتی شکسته، عاجز و خرد شده ساخته بود. خب ما نمی‌توانیم این کتاب‌ها را تأیید کنیم، اگرچه داستان‌پردازی خیلی خوبی داشته باشد. کتابی که

